

04.12.2018

Ensimmäinen tietopoliittinen selonteko valmis: Eettistä tietopoliitikkaa tekoälyn aikakaudella

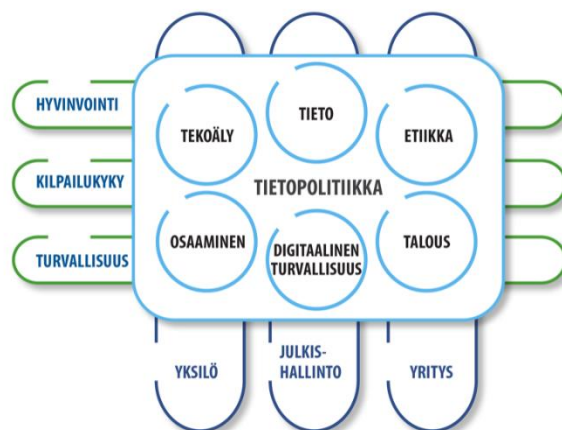
Eduskunta pääsee pian keskustelemaan ensimmäisestä kansallisesta tietopoliittisesta selonteosta. Selonteko ja sen ympärillä käytävä yhteiskunnallinen keskustelu ovat alku uudelle yhteiselle ja kokonaisvaltaiselle politiikka-alueelle, tietopoliitkalle. Tietopoliitikan visiona on, että Suomessa tieto ja teknologia palvelevat ihmistä turvallisesti ja eettisesti kestävällä tavalla.

Selonteko tukee Juha Sipilän hallituksen tavoitetta Suomesta johtavana maana tekoälyn soveltamisessa ja tietopoliitkassa. Suomi on ensimmäisen maa maailmassa, tai vähintään ensimmäisten joukossa, joka painottaa tietopoliitikkaa näin voimakkaasti ja laatii suuntaviivoja näin suuren yhteiskunnallisen osallistumisen avulla.

Mitä on tietopoliitikka?

Tietopoliitikka on uusi, vaikkapa ympäristöpolitiikkaan verrattava politiikka-alue. Tietopoliitikkaksi voidaan kuvata politiikkatoimia, joilla mahdollistetaan tiedon tehokas, turvallinen ja eettinen hyödyntäminen. Tietopoliitkassa selkeytetään ne linjaukset ja periaatteet, joiden pohjalta vahvistetaan päätöksentekokykyä ja rakennetaan kansalaisten hyvinvoinnin sekä taloudellisen, sosiaalisen, kulttuurisen että turvallisuuden ja ympäristön kannalta kestävää, osaavaa yhteiskuntaa. Tietopoliitikan avulla rakennetaan niin ikään kuvaa Suomesta houkuttelevana tietotalouden toimintaympäristönä.

Selonteossa tietopoliitikkaa tarkastellaan paitsi tiedon hallinnan kannalta, myös tiedon hyödyntämisen edellytysten, arvopohjan ja eettisten periaatteiden sekä taloudellisten vaikutusten näkökulmista. Tekoälyn odotetaan avaavan tiedon analysoinnille ja hyödyntämiselle mittavia mahdollisuuksia, mutta samalla se asettaa tietopoliitkalle aivan uudenlaisia haasteita.

Tietopoliitikkaa tarkastellaan selonteossa yhtäältä yhteiskunnan toimijoiden kautta ja toisaalta keskeisten yhteiskunnallisiksi tavoitteiksi tunnistettujen turvallisuuden, hyvinvoinnin ja kansallisen kilpailukykyyn kannalta yksilöä unohtamatta.

Tiedon hyödyntämistä kansalaisten ehdoilla

Yhteiskunta verkottuu ja digitalisoituu yhä nopeammin ja toimii yhä enenevässä määrin datan, informaation ja niistä muodostetun tiedon ja palvelujen varassa. Kansalaisilla on suurempi luottamus päätöksiin, joita perustellaan tiedolla. Tiedon laatu, luotettavuus, lähde ja tuottaja tulee olla läpinäkyvästi tiedossa ja

sen tuottajaan on oltava luottamus. Suomen vahvuuksia ovat kansainvälisesti tasokkaat tietovarannot, hyvä hallinto, luottamus julkishallinnon toimijoihin ja toimintaan, vahva datatalouteen perustuvaa yritystoiminta sekä korkeatasoinen kyberturvallisuusosaaminen. Selonteon valmistuminen tarkoittaa, että tiedon merkitys on nyt tunnustettu ja tunnustettu myös valtiovallan taholta.

Tekoälykeskustelua puolestaan vaivaavat väärinkäsitykset, epärealistiset toiveet ja pelot. Toisaalta asetetaan huimia odotuksia tekoälyn hyödyntämisestä, toisaalta pelätään ongelmia, jotka eivät ehkä realisoidu koskaan. Esimerkiksi maakunta- ja soteuudistuksen yhteydessä on kansalaisten sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sekä muiden terveyteen ja hyvinvointiin liittyvien henkilötietojen käytöstä oltu erityisen huolissaan. Lastensuojeluviranomaiset ovat toisaalta selvittäneet, miten tekoälyä voitaisiin hyödyntää päätöksenteon tukena. Toimiakseen eettisesti hyväksyttävällä tavalla ja jotta sen ratkaisuihin voidaan luottaa, tarvitsee tekoäly laadukasta tietoa, jonka käytöstä on yhteisesti päätetty eettisten periaatteiden pojalta.

Samalla, kun erilaisia tietoaineistoja on alettu hyödyntää yhä runsaammin ja tekoälyn ympärille on lähdeetty vauhdilla luomaan uutta liiketoimintaa, on meiltä puuttunut julkishallinnon ja yhteiskunnan muiden eri toimijoiden näkemykset yhteen liittävä ja eettiset periaatteet huomioiva strategia tietopolitiikasta ja tekoälystä. Tekoälyn voima tiedon yhdistelyssä luo täysin uudenlaisia eettisiä kysymyksiä, joihin on löydettävä vastaus. Miten tietoa tuotetaan, hankitaan ja käytetään? Miten tieto liikkuu? Miten tietoa jaetaan ja säilytetään? Kenellä on oikeus tietoon? Selonteko pyrkii osaltaan vastamaan näihin kysymyksiin.

Tietopolitiikkaan liittyy sekä taloudellinen että turvallisuuslottuvuus

Täysimittainen tietopolitiikan hyödyntäminen edellyttää julkisen ja yksityisen sektorin tiivistä yhteistyötä. Tekoälyn hyödyntämisen eettisiin haasteisiin vastaaminen ei ole ongelma yritysten liiketoiminnalle, mistä on osoituksena yritysten kasvanut into lähteä ratkomaan tekoälyn hyödyntämisen eettisiä kysymyksiä ja laatimaan tekoälyn käytön eettisiä periaatteita. 'Tekoälyhaasteeseen' on lähtenyt mukaan jo lähes 50 yritystä.

Tietopolitiikalla on siis myös taloudellinen arvo. Nyt jos koskaan Suomella ja Euroopalla on mahdollisuus erottautua luottamuksella ja turvallisuudella tekoälykilpailussa USA:n ja Kiinan kanssa. Meillä on erinomainen tilaisuus rakentaa kilpailukykyämme vahvoihin eettisiin periaatteisiin pohjaavan tietopolitiikan ja tekoälystrategian avulla. Voimme eri arvioiden mukaan nostaa BKT:tä jopa puoli prosenttia tekoälyn ansiosta.

Yhteinen ja kokonaisvaltainen tietopolitiikka on myös turvallisuuspolitiikkaa. Nykyisessä hybridivaikuttamisen maailmassa pätee periaate: mitä parempi tiedonlukutaito kansalaisilla on ja mitä paremmin he ymmärtävät, miten data, informaatio ja niistä muodostetut tiedot ja palvelut rakentuvat, sitä paremmin ymmärretään, milloin ollaan hybridivaikuttamisen kohteena.

Poikkeuksellista valmistelua

Tietopoliittisen selonteon valmistelutapa on ollut poikkeuksellisen avointa ja sitouttavaa. Valmistelua on johtanut erillinen ministeriryhmä tukenaan kaikkien ministeriöiden edustajista koostuva valmisteluryhmä ja sen kirjoittamisesta on vastannut sihteeristö tukenaan noin 200-jäseninen asiantuntijaverkosto yhteiskunnan eri osa-alueilta.

Tietopoliittinen selonteko on laadittu hallitusohjelmatavoitteiden mukaisesti. Työssä on tarkasti huomioitu jo käynnissä olevat hankkeet, kuten Tekoälyn

aika -ohjelma, lainsäädännössä ja valtioneuvoston periaatepäätöksissä tehdyt tietopoliittiset linjaukset sekä valtiovarainministeriön julkaisu "Suomi tarvitsee tietopoliittikkaa".

Selonteon linjauksia tulevan strategiatyön pohjaksi

Eettisten periaatteiden tulee ohjata valintoja. Meidän tulee käydä jatkuvaa keskustelua etiikasta ja arvoista sekä uusien teknologioiden mahdollisuuksista ja uhista, myös kansainvälisillä areenoilla. Samalla tulee vahvistaa kilpailukykyisten, eettisesti ja yhteiskunnallisesti vastuullisten tekoälysovellusten kehittämistä ja hyödyntämisessä välttämätöntä monitieteistä koulutusta ja tutkimusta.

Tiedon käytölle tarvitaan selkeät periaatteet. Oikeutta omien tietojensa hallintaan ja hyödyntämiseen tulee vahvistaa selkeyttämällä säädösympäristön tulkintaa mm. omadataan liittyen. Tietojen käytettävyydestä tulee huolehtia panostamalla tiedon tuotantoon, tiedon saatavuuteen, käyttöoikeuksien hallintaan, laatuun ja yhteen toimivuuteen. Samalla on muistettava huolehtia tiedon luottamuksellisuudesta ja eheydestä. On tärkeää tunnistaa yhteiskunnan kanalta kriittinen tieto ja varmistaa sen saatavuus ja huolehtia sen säilytyksen turvallisuudesta. Lisäksi tulee linjata tiedon maksuttomuuden ja maksullisuuden periaatteista.

Ihmisen ja koneen vuorovaikutuksessa on painotettava inhimillistä näkökulmaa. Robotit ja tekoälyjärjestelmät tulee rakentaa niin, että ne edistävät hyvinvointia ja kunnioittavat perusoikeuksia. On tarkkaan arvioitava, missä tilanteessa tekoälyä voidaan käyttää päätöksenteon tukena tai antaa sen tehdä päätöksiä itsenäisesti ja otettava tahattomat yhteiskunnalliset kerrannaisvaikutukset huomioon. Erityisesti on ehkäistävä eriarvoistavia tai yhteiskunnan turvallisuutta vaarantavia vaikutuksia. Vastuiden on oltava selkeitä ja päätösten perusteiden oltava jäljitettävissä.

Kehitetään osaamista ja lisätään osallisuutta ja luottamusta. Koko väestön osaamis- ja sivistyspohjaa, tiedon lukutaitoa sekä digitaalisia taitoja tulee vahvistaa ja ylläpitää. Ennakoidaan osaamistarpeita ja varmistetaan, että digi-tukea on tarjolla kattavasti. Aktiivista kansalaisuutta tuetaan tarjoamalla julkiset tiedot, toiminnot ja palvelut kaikkien esteettömästi saataviksi. Heikommassa asemassa olevien osallisuuden kokemusta ja osallistumismahdollisuuksia tulee lisätä.

Vahvistetaan datatalouden kilpailukykyä. Tiedon hyödyntäminen yrityksissä nostetaan innovaatiopolitiikan ytimeen ja kannustetaan yrityksiä kehittämään tekoälyn hyödyntämiseen ja alustatalouden rakenteisiin perustuvia liiketoimintamalleja ja digitaalisen liiketoiminnan ekosysteemejä. Kansallisesta digitalisaation vaatimasta infrastruktuurista tulee samalla huolehtia ja uuden teknologian käytön esteitä ketteryyden, nopean markkinoille pääsyn ja innovaatioiden mahdollistamiseksi poistaa.